हवामानाचे नाद

पर्यावरणाची व हवामानाची धोरणे तैयार करण्यात सार्वजनिक सहभाग

Rainmatter Foundation

Civis

मजकूर

परिचय 02

भाग १ : नागरिकांची कृती 04

भाग २ : नागरी संस्था आणि विना - नफा संस्था यांची हवामाना संबंधित कृती 13

भाग ३ : प्रसारमाध्यमात हवामाना संबंधित कृती 19

संसाधने 23

आभार 25

परिचय

सार्वजनिक सल्ला म्हणजे काय?

सार्वजनिक सल्ला प्रस्तावित कायदे, धोरणे, प्रकल्प आणि इतर महत्त्वाच्या मुद्द्यांवर सर्वसामान्यांकडून अभिप्राय, मते आणि सूचना गोळा करण्याची प्रक्रिया आहे. सल्लामसलत पारदर्शकता वाढवून सुनिश्चित करू शकते की सरकार जनतेच्या गरजांना आणि आकांक्षांना प्रतिसाद देत आहे.

हे सार्वजनिक सुनावणी, सर्वेक्षण, फोकस ग्रुप डिस्कशन आणि व्हर्चुअल प्लॅटफॉर्मद्वारे आयोजित केले जाऊ शकतात. ते मंत्रालये, विभागीय तसेच नियंत्रण प्राधिकरणे तसेच नागरी समाज संस्थांसारख्या सरकारी संस्थांद्वारे सुरू केले जाऊ शकतात.

सार्वजनिक सल्लामसलत दरम्यान, विशिष्ट संबंधितांच्या गटाला तसेच नागरिकांना प्रस्तावित कायदा, धोरण किंवा प्रकल्पावर त्यांचे योगदान देण्याकरीता आमंत्रित केले जाते. निर्णय प्रक्रियेदरम्यान या योगदानाचा विचार केला जातो. सार्वजनिक सल्लामसलत धोरणकर्त्यांना संभाव्य समस्या ओळखण्यात मदत करतात, धोरण कसे आखले आहे याची लोकांना माहिती देतात आणि अंतिम निर्णय सार्वजनिक हित आणि प्राधान्य दर्शीत आहे याची खात्री पटवुन देतात.

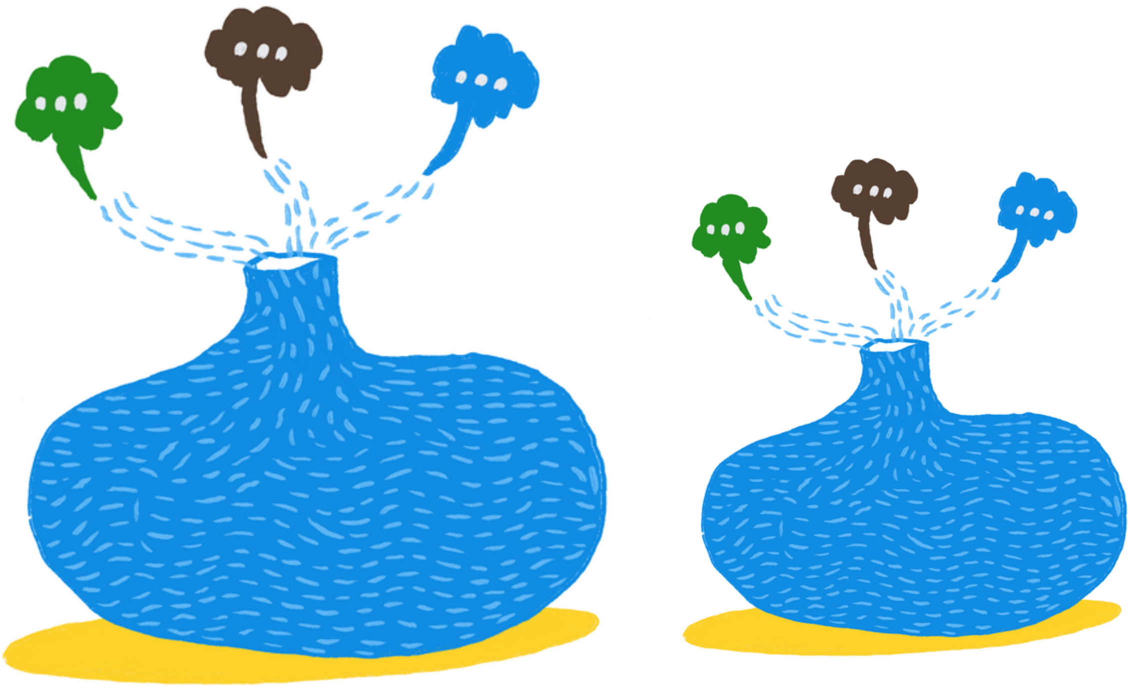

पर्यावरण आणि हवामान कृती बाबत सार्वजनिक सल्ला

पर्यावरणविषयक धोरणे विकसित करण्यासाठी सार्वजनिक सल्लामसलत आवश्यक आहे कारण ते लोकांना विद्यमान पर्यावरणीय धोरणांवर त्यांचे विचार व्यक्त करण्याची संधी देतात. उदाहरणार्थ, रहदारी आणि औद्योगिक उत्सर्जनामुळे तुमचे शहर खराब हवेच्या गुणवत्तेने ग्रस्त आहे. प्रदूषण कमी करण्यासाठी आणि सार्वजनिक आरोग्य सुधारण्यासाठी सरकारला नवीन मानके आणि प्रेरणा लागू करायच्या आहेत. प्रदुषणाचा त्रास प्रत्येकाला होत असल्याने, या उपाययोजनांची रचना व अंमलबजावणी कशी केली जाते यात तुम्ही सहभागी होऊ इच्छित नाही का? विविध पर्यायांच्या किंमती आणि फायदे यांचे मूल्यमापन करण्याच्या शासनाच्या पद्धतींबद्दल तुम्हाला जाणून घ्यायचे नाही का?

कायदे आणि धोरणे जे हवामान बदलाला लढा देतात ते प्रत्येकावर परिणाम करतात; म्हणून, सार्वजनिक सल्ल्या मध्ये वैयक्तिक इसम, तसेच, समुदाय आणि नागरी समाज संस्था यांना निर्णय घेण्यामध्ये सहभागी होण्यासाठी द्यावे.

या मार्गदर्शिका मध्ये ज्या व्यक्तींनी सर्जनशील रीत्या भारताचे परयावरणाचे कायदे व धोरणे करण्यासाठी मदत करणाऱ्या व्यक्तींच्या कथांचा समावेश आहे. हवामानविषयक सल्लामसलतांमध्ये सहभागी होऊन आणि समर्थन करून, आपण आपल्या पृथ्वीच्या भविष्याला आकार देणाऱ्या धोरणांवर थेट परिणाम करू शकता. तर, पहिले पाऊल उचला आणि आजच सक्रिय नागरिक बना!

भाग १

नागरिकांची कृती

नागरिकांची कृती

सार्वजनिक सल्लामसलत मध्ये भाग कसा घेतात?

सार्वजनिक योगदानाने धोरणांना आकार देण्यात मदत होते जेणेकरून पर्यावरणीय, आर्थिक आणि सामाजिक गरजा मध्ये संतुलन राखुन सर्वांसाठी शाश्वत भविष्य निर्माण करेल. येथे काही कल्पना आहेत ज्या तुम्हाला तुमच्या जीवनावर परिणाम करणाऱ्या धोरणांमध्ये योगदान देण्यास मदत करतील:

1. संशोधन

Yतुम्ही तुमच्या समुदायात होत असलेली सध्याची हवामान धोरणे आणि सल्लामसलत यावर संशोधन करून सुरुवात करू शकता. सार्वजनिक सल्लामसलत हे भारतात केंद्रीय, राज्य व स्थानिक स्तरावर आयोजित केली जातात, आणि त्या ३ प्रकारच्या असतात :

- नवीन कायद्यांची प्रस्तावना: याचा परिणाम हवामान, पर्यावरण, कृषी पद्धती, संबंधित उद्योगांवर ईत्यादी वर होऊ शकतो. तुम्ही तुमचा अभिप्राय प्रस्तुत करु शकता किंवा बैठकींना वैयक्तिक रित्या उपस्थित राहून सल्लामसलतांमध्ये सहभागी होऊ शकता. चेन्नई आणि मुंबई सारखी अनेक शहरे हवामान बदलाचा सामना करण्यासाठी प्रमुख उपक्रमांचा नकाशा तयार करण्यासाठी मसुदा हवामान कृती योजना जारी करत आहेत.

- विद्यमान कायद्यांमध्ये सुधारणा करणे: हे विद्यमान कायदा किंवा हवामान आणि पर्यावरण समस्यांशी संबंधित धोरण बदलण्यासाठी मसुदा दुरुस्ती किंवा अधिसूचना असू शकतात.

- प्रस्तावित प्रकल्प: हे राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळ, राज्य पर्यावरण प्रभाव मूल्यांकन प्राधिकरण किंवा संबंधित राज्य किंवा स्थानिक नगरपालिका संस्थांद्वारे हाती घेतले जातात. या संस्थांच्या संकेतस्थळावर या सुनावणींची माहिती उपलब्ध आहे.

पर्यावरण आणि हवामान धोरणांवर केंद्र सरकारचे सल्लामसलत सामान्यतः ई-गॅझेटमध्ये किंवा पर्यावरण, वन व हवामान परिवर्तन मंत्रालयाच्या तसेच, राज्य पर्यावरण प्रभाव मूल्यांकन प्राधिकरणाच्या संकेतस्थळावर आढळतात. राज्य आणि स्थानिक सरकारी सल्लामसलत राज्य गॅझेट अधिसूचनांमध्ये किंवा स्थानिक वर्तमानपत्रांमध्ये आढळतात.

2. माहिती मिळवा

तुमच्यावर आणि तुमच्या समुदायावर प्रस्तावित धोरणाचा प्रभाव वाचा आणि जाणून घ्या. मसुदा सल्लामसलत किंवा सार्वजनिक सुनावणीची सूचना प्रकाशित करताना, संबंधित विभाग धोरण किंवा समस्येचे वर्णन करणारी स्पष्टीकरणात्मक माहिती जारी करू शकतो. याव्यतिरिक्त, बातम्यांचे लेख आणि स्पष्टीकरण देणारे ब्लॉग प्रकाशित करणाऱ्या नामांकित संस्थांसारख्या विश्वसनीय स्त्रोतांकडून माहिती गोळा करून तुम्ही शिकू शकता. इंडियन एक्स्प्रेस आणि द हिंदू सारख्या वर्तमानपत्रांमध्ये स्पष्टीकरण दिलेला विभाग आहे जो मसुदा कायदे आणि धोरणांसह प्रमुख मुद्द्यांवर लोकांना शिक्षित करतो. शिवाय, तुम्ही संबंधित माहिती शेअर करणाऱ्या अनेक वकिलांच्या गटांच्या WhatsApp गृपमध्ये सामील होऊ शकता.

3. सल्लामसलतांना उपस्थित राहून

काहीवेळा, विभाग, प्राधिकरण किंवा संस्थेद्वारे आयोजित सार्वजनिक सुनावणी किंवा टाऊन हॉल मीटिंगद्वारे नागरिकांना त्यांचे अभिप्राय आणि योगदान प्रदान करण्यासाठी आमंत्रित केले जाते. तुमच्या समस्या मांडण्याची आणि प्रस्तावित धोरण किंवा प्रकल्पावर अभिप्राय देण्याची ही तुमची संधी असते. उदाहरणार्थ, महाराष्ट्रात, महाराष्ट्र राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळ त्यांच्या संकेतस्थळावर आगामी जनसुनावणीसाठी सूचना प्रकाशित करते.

4. अनुभव सामाईक करणे

प्रस्तावित धोरणाच्या सामुदायिक प्रभावावर तुमचे वैयक्तिक अनुभव आणि अंतर्दृष्टी सामायिक केल्याने धोरणकर्त्यांना त्यांच्या निर्णयांचे वास्तविक-जगातील परिणाम समजण्यास मदत होऊ शकते. उदाहरणार्थ, कन्याकुमारीमधील गावातील, थोथूर गटातील मच्छीमार, शार्क मासेमारीचे त्यांचे अनुभव सामायिक करत आहेत ज्यामुळे मासेमारीच्या शाश्वत मार्गांना चालना मिळते. जेव्हा सल्लामसलत केली जाते तेव्हा अनुभवी मच्छिमारांची अंतर्दृष्टी सर्वोत्तम पद्धतींवरील शैक्षणिक ज्ञानापेक्षा अधिक मौल्यवान असेल.

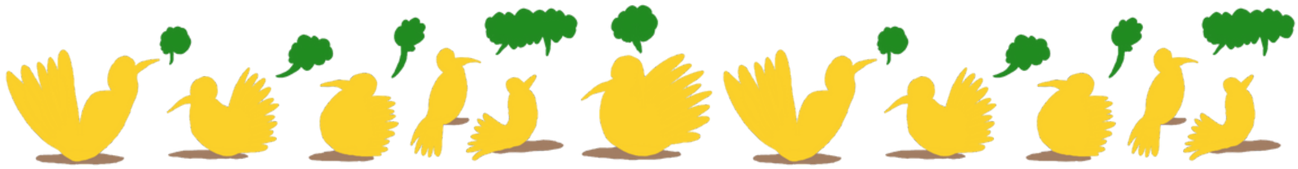

5. दर्जेदार अभिप्राय देणे

अभिप्राय देताना, या काही गोष्टी लक्षात ठेवाव्यात:

- **विशिष्ट मुद्यांवर अभिप्राय:** अभिप्राया मध्ये तुम्ही संबोधित करत असलेल्या धोरणाचा भाग स्पष्टपणे दर्शवला पाहिजे. सामान्यीकरण टाळा आणि एखाद्या विशिष्ट विभागावर लक्ष केंद्रित करा ज्यामध्ये तुम्हाला सुधारणा आवश्यक आहे असे वाटते. यामुळे धोरणकर्त्यांना तुमचा अभिप्राय विचारात घेणे सोपे जाईल विचाराधीन धोरणावर लक्ष केंद्रित करा आणि स्पर्शिका किंवा असंबंधित समस्या टाळा.

- **जिवंत अनुभवातून पुरावे प्रदान करणे:** पुराव्यावर आधारित अभिप्राय विचारात घेण्याची अधिक शक्यता असते. धोरणाबद्दल वैयक्तिक अनुभव काढणे आणि त्याचा तुमच्यावर किंवा इतरांवर होणारा परिणाम स्पष्ट करणे महत्त्वाचे आहे. याव्यतिरिक्त, आपल्या अभिप्रायाला समर्थन देणारा डेटा किंवा संशोधन प्रदान करा जेणेकरून आपल्या सूचना तथ्य आणि वास्तविक-जगातील अनुभवावर आधारित असतील.

- **दृष्टीकोन आणि संदर्भ प्रदान करणे:** विशिष्ट कलम तुमच्यासाठी किंवा इतरांसाठी का काम करत नाही हे स्पष्ट करणे महत्त्वाचे आहे. यामध्ये धोरणाच्या प्रभावाविषयी संदर्भ प्रदान करणे किंवा कलम इतर धोरणे किंवा मूल्यांशी कसे विरोधाभास आहे याचे वर्णन करणे समाविष्ट आहे.

- **सामूहिक चांगल्या गोष्टींना प्राधान्य देणे:** वैयक्तिक अनुभव सामायिक करणे महत्त्वाचे असले तरी, इतरांवर धोरणात्मक परिणामांचा विचार करणे आणि प्रत्येकाला लाभदायक ठरणाऱ्या शिफारशी देणे देखील महत्त्वाचे आहे. यामुळे सकारात्मक बदल होण्याची शक्यता जास्त आहे.

- **समाधानाभिमुख अभिप्राय:** सामान्यत: अधिकारी वेगवेगळे उपाय शोधण्यासाठी सार्वजनिक सल्लामसलत करतात. धोरण सुधारण्यासाठी शिफारशी प्रदान केल्याने अभिप्रायासाठी तुमचा तर्क आणि व्यावहारिक उपाय शोधण्याची तुमची वचनबद्धता प्रदर्शित करण्यात मदत होते. समाधानाने नागरिक आणि शासन या दोघांसाठी अडथळे कमी करण्यावर भर दिला पाहिजे.

- **सहानुभूतीपूर्ण अभिप्राय:** शेवटी, सहानुभूतीसह अभिप्रायाकडे जाणे आणि धोरणकर्ते त्यांचे सर्वोत्तम प्रयत्न करीत आहेत हे ओळखणे महत्त्वाचे आहे. यामुळे चर्चा फलदायी आणि परिणाम सकारात्मक होतील.

6. इतरांसह कार्य करा

हवामानाशी संबंधित समस्यांवर एकत्र काम करण्यासाठी तुमच्या समुदायातील समविचारी व्यक्तींसह विद्यमान गट तयार करण्याचा किंवा त्यात सामील होण्याचा विचार करा. एकत्र काम केल्याने मजबूत प्रभाव निर्माण होतो. युथ फॉर क्लायमेट युथ फॉर क्लायमेट इंडियाने क्लायमेट फॉर जस्टिस लायब्ररीची स्थापना केली आहे जी हवामान बदल आणि पर्यावरणाच्या समस्यांवर साहित्यिक संसाधने प्रदान करते. मसुदा पर्यावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अधिसूचनेवर सार्वजनिक अभिप्राय मागवला जात असताना, लोकांना मसुदा अधिसूचनेचे परिणाम समजण्यास मदत करण्यासाठी एकत्रित सत्रे आणि वेबिनार आयोजित केले जातात, ज्यामुळे त्यांना सहजतेने अभिप्राय देणे शक्य होते.

तुमचा अभिप्राय आवश्यक का आहे?

एक नागरिक म्हणून, सार्वजनिक सल्लामसलतांमध्ये तुमचा सहभाग अनेक कारणांसाठी महत्त्वाचा आहे:

1. प्रतिनिधित्व

सार्वजनिक सल्लामसलतांमध्ये सहभाग हे सुनिश्चित करते की निर्णय घेताना तुमचे दृष्टीकोन आणि अनुभव विचारात घेतले जातात. PwC आणि UN ग्लोबल इम्पॅक्ट रिपोर्ट यांच्या अहवालाच्या संशोधनातून असे दिसून आले आहे की कृषी क्षेत्रात महिलांचा 55% रोजगार असल्याने सल्लामसलत प्रक्रियेत त्यांचे प्रतिनिधित्व नसल्यामुळे अप्रभावी धोरणे निर्माण होतात.

2. सूक्ष्म अभिप्राय

तुमचा अभिप्राय संभाव्य प्रभावाची अंतर्दृष्टी प्रदान करण्यात आणि प्रस्तावित धोरणाचे अनपेक्षित परिणाम ओळखण्यात मदत करेल. अशा प्रकारे धोरणाची गुणवत्ता आणि परिणामकारकता सुधारते आणि कायदे अधिक संदर्भात्मक बनवतात. जुलै 2022 मध्ये जेव्हा पर्यावरण (संरक्षण) कायदा, 1986 अंतर्गत मसुदा अधिसूचना जारी करण्यात आली, तेव्हा दिल्लीच्या एका रहिवाशाने मौल्यवान अभिप्राय दिला होता की त्यांच्या वाहनाचे PUC (प्रदूषण नियंत्रण प्रमाणपत्र) नेहमी बाळगण्याची आवश्यकता लागू करणे कठीण आहे आणि ही माहिती अनावश्यक आहे कारण ती वाहन क्रमांकाशी जोडलेली आहे आणि ऑनलाइन उपलब्ध आहे. यासारख्या सूक्ष्म आणि वैयक्तिक टिप्पण्या कायद्याच्या निर्मात्यांना प्रस्तावित धोरणाचा प्रभाव समजून घेण्यास आणि त्यानुसार सुधारणा करण्यास मदत करतात.

3. वाढीव जबाबदारी

सार्वजनिक सल्लामसलत निर्णय प्रक्रियेत जबाबदारी आणि पारदर्शकता वाढवतात. देवभूमी द्वारका, गुजरात येथील शेतकऱ्यांनी केलेल्या सामुदायिक कारवाईमुळे प्रदूषित बॉक्साईट रिफायनरीचे कामकाज थांबवले कारण त्यानी त्यांच्या पिकाच्या गुणवत्तेवर परिणाम होत होता. गुजरात प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या अधिकाऱ्यांना माहिती देऊन आणि हवा (प्रदूषण प्रतिबंध आणि नियंत्रण) कायदा, 1981 च्या तरतुदींनुसार त्यांनी हस्तक्षेप करण्याची मागणी करून हे साध्य केले. अधिकाऱ्यांनी सार्वजनिक सल्लामसलत केली नसताना, शेतकऱ्यांनी सरकारकडे जबाबदारीची मागणी केल्याने सकारात्मक परिणाम झाला. कायद्याच्या तरतुदींचे निरंतर पालन सुनिश्चित करण्यासाठी तुम्ही सार्वजनिक सल्लामसलत मागू शकता.

4. वैयक्तिक अनुभव

वैयक्तिक अनुभव शेअर केल्याने धोरणकर्त्यांना त्यांच्या निर्णयांचे संभाव्य परिणाम समजण्यास मदत होते. उदाहरणार्थ, मेघालयातील उमंगोट नदीजवळ झुम पद्धतीचा (पारंपारिक स्लॅश आणि बर्न तंत्र) सराव करणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या अनुभवामुळे त्यांची पारंपारिक लागवड पद्धत बदलून त्यांची अन्नसुरक्षा धोक्यात आली असती अशा धरणाच्या बांधकामाविरुद्ध यशस्वी समुदाय कारवाई केली. झुम तंत्रावर टिकाऊ नसल्याची आणि प्रदूषित असल्याची टीका होत असताना, हे शेतकरी त्याचा वेगळ्या पद्धतीने सराव करतात. झुम पद्धतीचा वापर करणारे शेतकरी जंगले साफ करतात, बायोमास जाळतात, एका वर्षासाठी विविध प्रकारच्या पिकाची लागवड करतात, नंतर नैसर्गिकरित्या पुन्हा वाढण्यासाठी पूर्वीची जमीन सोडून पुढच्या जंगलात जातात.

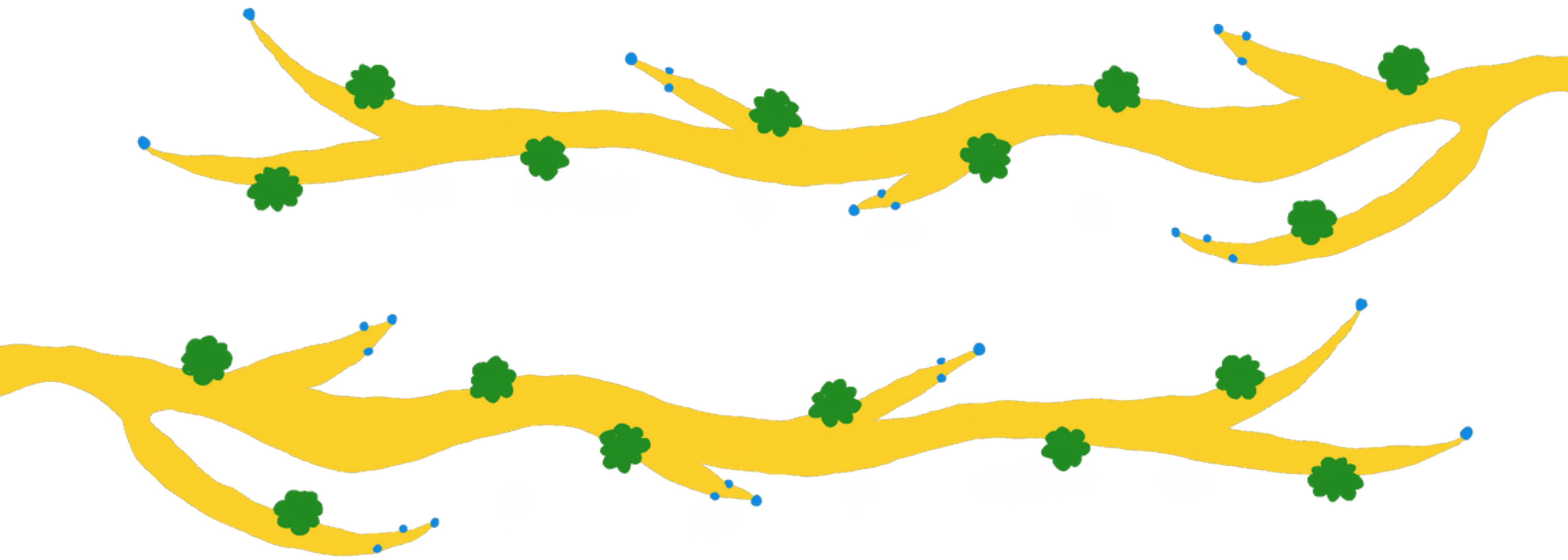

प्रभावी धोरण परिणामी यशस्वी हवामान सल्लामसलतांची उदाहरणे

सार्वजनिक सल्लामसलतीच्या अनेक उदाहरणांपैकी काही उदाहरणे खाली नोंदवली आहेत ज्यांचा परिणाम भारतात प्रभावी धोरण म्हणुन ठरला आहे.

1. मसुदा प्लास्टिक कचरा व्यवस्थापन नियम, 2021

प्लॅस्टिक, विशेषत: सिंगल यूज प्लॅस्टिक (SUP), अनेकदा लँडफिल्समध्ये घुसते आणि पर्यावरणावर भार टाकते. भारतात SUP वर बंदी घालण्याची मागणी अनेक बर्याऱ्याच काळापासून होत आहे. मसुदा प्लॅस्टिक कचरा व्यवस्थापन नियम, 2021 साठी सार्वजनिक सल्लामसलत दरम्यान, नागरिकांच्या अभिप्रायामध्ये ही मागणी दिसून आली. पेप्सिको, कोका-कोला कॉर्पोरेशन, पार्ले अ ॅग्रो, डाबर आणि अमूल सारख्या मोठ्या कंपन्यांनी प्लास्टिक स्ट्रॉ (SUP चा एक प्रकार) ला SUP वरील बंदीतून सूट मिळावी यासाठी सामुहिक प्रयत्न केले होते. पण, नागरिकांची जोरदार मागणी लक्षात घेता, पर्यावरण, वन आणि हवामान परिवर्तन मंत्रालयाने बंदी घालण्याच्या प्लास्टिक वस्तूंच्या यादीत प्लास्टिकच्या स्ट्रॉचा समावेश केला.

2. BT वांगी

2005 च्या सुमारास, महाराष्ट्र हायब्रीड सीड्स कंपनी लि. ने BT वांग्यावरील वैज्ञानिक चाचण्या घेतल्या, जे जेनेटिकली मॉडिफाईड ऑर्गेनिझम अन्न आहे ज्याने भारतातील अन्न सुरक्षा मजबूत करण्याचे फायदे ओळखले होते. सर्वोच्च न्यायालयाने BT वांग्याच्या लागवडीवरील बंदी 2010 मध्ये उठवली असताना, पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने सार्वजनिक सल्लामसलत केली. संबंधित शेतकरी, पर्यावरणवादी आणि इतर भागधारकांनी BT वांग्याच्या लागवडी विरुद्ध मोठ्या प्रमाणात रोष व्यक्त केल्यामुळे BT वांग्याच्या व्यापारीकरणाला अनिश्चित काळासाठी स्थगिती मिळाली.

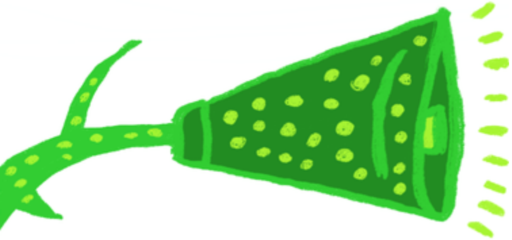

हवामान सल्लामसलत वर जागरूकता कशी पसरवायची

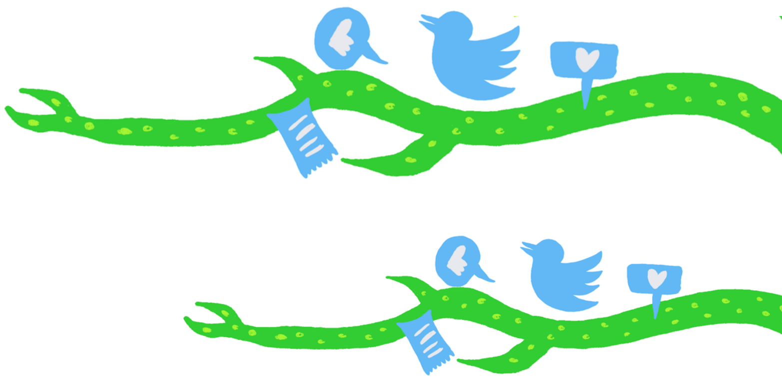

1. सामाजिक माध्यमे

पोस्ट, ब्रोशर, फ्लायर्स फॅक्ट शीट्स, इन्फोग्राफिक्स आणि व्हिडिओ यांसारखी शैक्षणिक संसाधने तयार करण्यासाठी सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मचा वापर करा ज्यामुळे हवामान सल्लामसलत आणि सहभागी होण्याचे महत्त्व याबद्दल जागरूकता वाढवा.

2. कार्यक्रम आयोजित करणे

हवामान सल्लामसलतीची भूमिका याबद्दल माहिती देण्यासाठी सामुदायिक कार्यक्रम आयोजित करणे, जसे की टाऊन हॉल मीटिंग्ज, पॅनल चर्चा आणि कार्यशाळा हवामान बदलाच्या परिणामांबद्दल जेणेकरून समस्येचे निराकरण करण्यासाठी साहाय्य मिळेल.

3. स्थानिक संस्थांसोबत जोडीने कार्य करावे

मोठ्या प्रमाणात जागरूकता निर्माण करण्यासाठी पर्यावरण गट, शाळा आणि विश्वासावर आधारित संस्थांसारख्या स्थानिक संस्थांसोबत मिळुन मिसळून कार्य करा.

4. वकिलीला प्रोत्साहन द्या

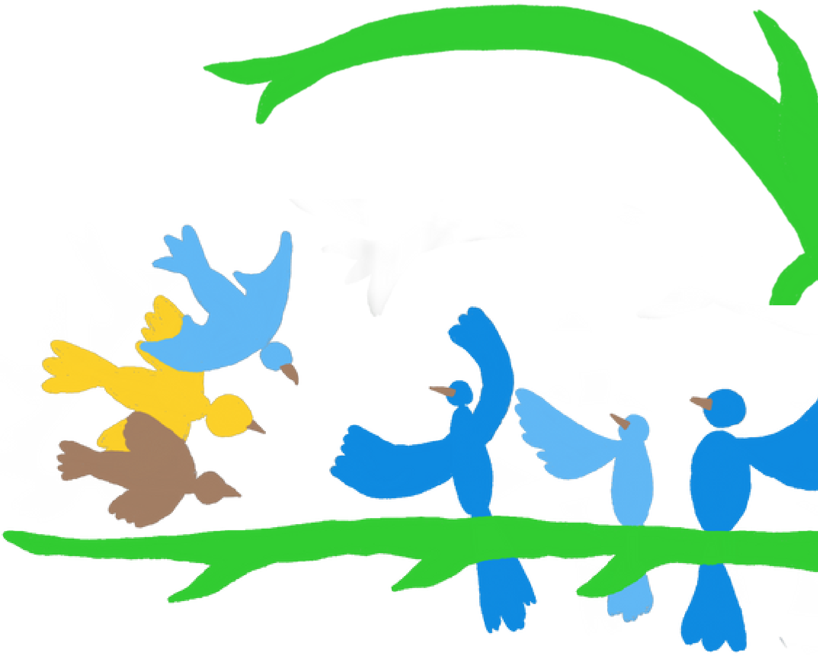

तुमच्या समुदायाच्या सदस्यांना हवामान सल्लामसलतांमध्ये सहभागी होण्यासाठी आणि हवामान बदलाला संबोधित करणाऱ्या धोरणांचे समर्थन करण्यासाठी प्रोत्साहित करा. जेथे निर्णय प्रक्रियेत व्यक्ती आणि समुदाास ऐकले वाटते आणि मूल्यवान वाटतात, तेथे सर्वसमावेशक आणि सहभागात्मक दृष्टीकोन तयार करण्यात योगदान मिळत व हे विश्वास निर्माण करण्यात आणि अधिक लोकांना सामील होण्यासाठी प्रोत्साहित करण्यात मदत करू शकते.

5. Civis.vote चा वापर करणे

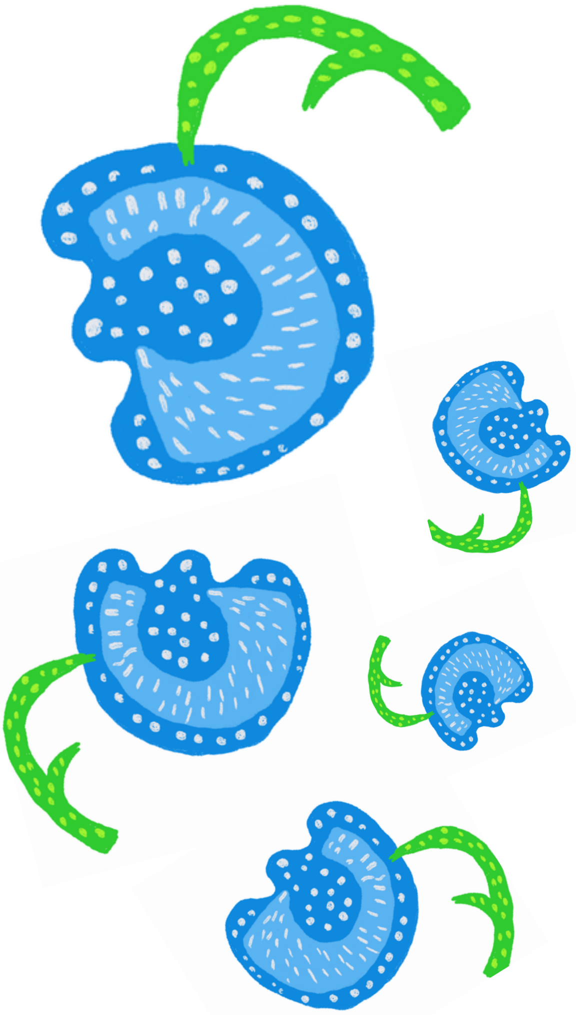

तुम्ही चालू असलेल्या सार्वजनिक सल्लामसलती तपासण्यासाठी Civis .vote या संकेतस्थळाला भेट देऊ शकता आणि संबंधित हवामान सल्लामसलतांमध्ये सक्रियपणे सहभागी होऊ शकता. Civis.vote मसुदा कायदे आणि धोरणांवर सक्रिय सार्वजनिक सल्लामसलत प्रदर्शित करते जेथे तुमचा अभिप्राय आवश्यक आहे. हे तुम्हाला पॉलिसीवर तुमचे इनपुट लिहिण्याची आणि सहकारी नागरिकांच्या टिप्पण्या वाचण्याची आणि त्यात व्यस्त राहण्याची परवानगी देते. सल्लामसलत कालावधीच्या शेवटच्या दिवशी, प्लॅटफॉर्म सर्व टिप्पण्या एकत्रित करते आणि तुमचा अभिप्राय मागणाऱ्या मंत्रालयाला किंवा विभागाकडे पाठवते.

भाग २

नागरी संस्था आणि विना – नफा संस्था यांची हवामाना संबंधित कृती

नागरी संस्था आणि विना – नफा संस्था यांची हवामाना संबंधित कृती

नागरी समाज संस्थेचे (CSO) सदस्य म्हणून किंवा एक हवामान उत्साही म्हणून, आम्ही हवामान बदल कमी करण्यासाठी समुदायांना संलग्न करण्याचा प्रयत्न करतो. आमच्या अनुभवावरून आम्ही समजतो की ही प्रक्रिया आव्हानात्मक आहे. तुम्ही अशा नागरिकांसोबत काम करू शकता ज्यांना त्यांच्या जीवनावर हवामान बदलाचा थेट परिणाम होतील असे वाटत नाही किंवा शासन अथवा विभाग ज्यांच्या सोबत काम करणे कठीण आहे. तथापि, एकमेकांच्या सहकार्याने केलेली कृती नेहमीच प्रभावी ठरली आहे.

या विभागात अशा उपक्रमांचा समावेश आहे जी एक मोठी संस्था, लहान समूह किंवा अगदी एकखादा उत्साही देखील राबवू शकतात, ज्यामुळे नागरिक आणि सरकार यांच्यात प्रभावी हवामान धोरणे निर्माण होण्यास मदत होते. CSO कडे समुदायांना एकत्रित करण्याची आणि हवामानविषयक सल्लामसलतींमध्ये सहभाग वाढवण्याची अनोखी संधी आहे. म्हणून पुढे जा, कृती करा आणि वेगळेपण दाखवा!

नागरिकांसह सहकार्य

प्रक्रियेबद्दल जागरूकता नसणे आणि धोरण दस्तऐवज समजून घेण्यात अडचण ही काही आव्हाने आहेत जी हवामानविषयक सल्लामसलतींमध्ये नागरिकांचा सहभाग मर्यादित करतात.

एक संचलनकर्ता म्हणून, खाली नमूद केलेल्या अडथळ्यांवर मात करण्यासाठी नागरिकांना मदत करून सल्लामसलत प्रक्रियेसाठी तुम्ही एक शक्तिशाली पक्षकार होऊ शकता.

1. सल्लामसलत बद्दल जागरूकता वाढवणे

सार्वजनिक सल्लामसलत बद्दल जागरूकता वाढवणे हे सुनिश्चित करते की नागरिक निर्णय प्रक्रियेत सहभागी आहेत. सामान्यतः, नागरिक सल्लामसलत मध्ये सहभागी होत नाहीत कारण त्यांचा अभिप्राय मागितला जातो याची त्यांना जाणीव नसते. आणि जर त्यांना सल्लामसलत घडत असल्याचे माहित असेल, तर त्यांना अभिप्राय देण्याच्या प्रक्रियेबद्दल माहिती नसेल.

फ्लायर्स, पोस्टर्स, सोशल मीडिया आणि अगदी व्हॉट्सअॅप द्वारे आपण सहभागी कसे व्हावे आणि आगामी सल्लामसलत याबद्दल माहिती प्रसारित करून लक्षणीय मदत करू शकता. अनेकदा असा गैरसमज असतो की केवळ व्यावसायिक, शिक्षणतज्ञ आणि तांत्रिक ज्ञान असलेले लोकच धोरण तयार करण्यात भाग घेऊ शकतात. नागरिकांनी हे जाणून घेतले पाहिजे की त्यांचे अनुभव सामायिक केल्याने कायदेकर्त्यांना चांगली परिपक्व धोरणे विकसित करण्यात मदत होऊ शकते.

सन २०१९ मध्ये, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने आरे कॉलनी, मुंबई येथे २,२३८ झाडे तोडण्याच्या मुद्द्यावर सार्वजनिक टिप्पण्या आमंत्रित करत वृत्तपत्रांमध्ये जाहिरात दिली. लेट इंडिया ब्रीद या स्थानिक समुदायिक संस्थेने व्हाट्सऐप आणि सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मद्वारे या सल्लामसलतीत सहभागी होण्याच्या महत्त्वाविषयी माहिती प्रसारित केली. त्यांनी ईमेलद्वारे अभिप्राय सादर करण्याबाबत तपशीलवार सूचना दिल्या, परिणामी सहभाग चांगला वाढला.

2. मसुदा कायद्याबद्दल स्पष्टीकरणात्मक संसाधने प्रदान करणे

मसुदा कायदा किंवा धोरणाची भाषा तांत्रिक आणि अवघड असू शकते. हवामान धोरणांमध्ये संशोधन आणि डेटा संच असतात ज्याचा अर्थ नागरीकांना भयभीत करू शकतो.

संस्था असा मजकूर तयार करू शकतात जो प्रस्तावित मसुद्याची भाषा सुलभ करेल आणि नागरिकांवर त्याचा सामाजिक-आर्थिक प्रभाव स्पष्ट करेल. हे सुलभ स्पष्टीकरण, इन्फोग्राफिक, व्हिडिओ, पॉडकास्ट इत्यादी म्हणून त्याची सर्वसाधारण रचना केली जाऊ शकते. सामग्रीमध्ये कायद्याचा मसुदा, त्याचे आर्थिक आणि सामाजिक परिणाम आणि पर्यावरण, मूलभूत हक्क, लोकांचे जीवन आणि उपजीविका यावर होणारे परिणाम यांच्या बाबत संक्षिप्त माहिती असावी. सर्व नागरिकांना सहजपणे समजण्यासाठी ही माहिती प्रादेशिक भाषांमध्ये उपलब्ध करणे आवश्यक आहे.

टॉक धरती टू मी या शाश्वत मासिकाने, त्याच्या सोशल मीडियाद्वारे, प्लास्टिक कचरा व्यवस्थापन नियम, 2016 अंतर्गत एक्सटेंडेड प्रोड्युसर रिस्पॉन्सीबीलीटि (EPR) नियमनासाठी मसुदा अधिसूचनेच्या तरतुदींचे परीक्षण केले.

Civis त्यांच्या वेबसाइट आणि सोशल मीडिया हँडलवर सार्वजनिक अभिप्रायासाठी खुले असलेल्या पर्यावरणविषयक कायद्यांच्या आणि धोरणांच्या महत्त्वाच्या तरतुदी स्पष्ट करणारे छोटे व्हिडिओ प्रकाशित करतात.

इंस्टाग्राम वापरून पर्यावरणवादी श्री. युवान एवेस यांनी २०२२ मध्ये चेन्नई हवामान कृती योजनेचा सारांश प्रदान केला आणि चेन्नईच्या हवामान धोरणाच्या निर्णयांना आकार देण्यासाठी सार्वजनिक सल्लामसलती मध्ये सहभागी होण्यासाठी नागरिकांना प्रोत्साहित केले.

3. नागरिकांना एकत्र करणे

CSO म्हणून हवामान सल्लामसलतांमध्ये सार्वजनिक सहभागाला प्रोत्साहन देणे आवश्यक आहे. हे लोकांना संबंधित चिंता व्यक्त करण्यास आणि हवामान धोरणांमध्ये योगदान देण्यास मदत करते. समुदायांना एकत्रित करण्याचे आणि सहभाग वाढवण्याचे काही प्रत्यक्ष व्यावहारिक मार्ग येथे आहेत:

टाउन हॉलच्या बैठका आयोजित करा आणि लोकांसाठी हवामान बदलाबद्दल त्यांचे विचार आणि कल्पना सामायिक करण्यासाठी एक मंच तयार करा. दि क्लायमेट ग्रुप इंडिया, वर्ल्ड वाइड फंड इंडिया (WWF), आणि दि एनर्जी अँड रिसोर्सेस इन्स्टिट्यूट (TERI) सारख्या CSO’s ने टाऊन हॉलचे यशस्वीपणे आयोजन केले आहे, ज्यामुळे हवामान कृतींबाबत एकमत निर्माण करण्यात मदत झाली आहे.

या शिवाय, भारतात ग्रीनपीस इंडिया, सेंटर फॉर एन्व्हायर्नमेंट एज्युकेशन इंडिया आणि सेंटर फॉर सायन्स अँड एन्व्हायर्न्मेंट यासारख्या CSOs ने हवामान बदलाचे परिणाम आणि कारवाईचे महत्त्व याबद्दल शैक्षणिक मोहिमा आयोजित केल्या आहेत, जे नागरिकांना एकत्रित करण्यात प्रभावी ठरले आहेत.

सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मचा लाभ घेणे हा लोकसहभाग वाढवण्याचा आणखी एक मार्ग आहे. ग्रीनपीस आणि WWF इंडिया यांनी सोशल मीडियाचा वापर कार्यक्रमांना प्रोत्साहन देण्यासाठी, माहितीची देवाणघेवाण करण्यासाठी आणि नागरिकांना सल्लामसलत करण्यासाठी प्रोत्साहित करण्यासाठी केला आहे. सन २०२० मध्ये, WWF इंडियाने हवामान बदल आणि जैवविविधता संवर्धनावर ऑनलाइन सल्लामसलत आयोजित केली होती, ज्यामध्ये संपूर्ण भारतातील सुमारे ६०० लोक उपस्थित होते. युवा की आवाज, यांनी चेन्नईच्या तरुणांसोबत #ZeroSeHero ही मोहीम चेन्नई क्लायमेट अक्शन प्लॅनच्या सार्वजनिक सल्लामसलतीवर जनजागृती केली आहे.

यामुळे अनेक विद्यार्थ्यांना शहराच्या स्थानिक प्राधिकरणावर त्यांचे अभिप्राय मांडण्यासाठी प्रोत्साहित केले. काही CSOs ने शाश्वत पद्धतींना प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि हवामान कृतीला प्रोत्साहन देण्यासाठी व्यवसायांसोबत जोडुन कार्य केले आहे. क्लायमेट ग्रुप इंडियाने नवीकरणीय ऊर्जा (रिन्युवेबल एनर्जी) आणि शाश्वत पद्धतींना प्रोत्साहन देण्यासाठी महिंद्रा अँड महिंद्रा आणि श्नाइडर इलेक्ट्रिक यांसारख्या व्यवसायांशी भागीदारी केली आहे. तसेच, CSOs हवामान सल्लामसलत सुलभ करण्यासाठी स्थानिक सरकारांसोबत काम करू शकतात. सरकारी संस्थांसोबत कार्य करून, CSOs सुनिश्चित करतात की नागरिकांना सल्लामसलतीची जाणीव आहे आणि त्यांना सहभागी होण्यासाठी आवश्यक माहिती आहे.

संस्था आणि सरकारसोबत काम करणे

संशोधन संस्था आणि थिंक टँक पर्यावरण आणि हवामान धोरणाच्या विविध सरकारी विभागांमध्ये सल्लागार म्हणून योगदान देऊ शकतात. अशा परिस्थितीत, या संस्था सार्वजनिक सल्लामसलत प्रभावी पद्धतीने आयोजित केली जातील याची खात्री करू शकतात.

1. सार्वजनिक सल्लामसलत आयोजित करण्यासाठी समर्थन करणे

फायद्याचे महत्त्व पटवून संबंधित भागधारकांशी आणि नागरिक गटांशी सार्वजनिक सल्लामसलत करण्यासाठी विभागाला प्रवृत्त करा.

- परिणामी कायदे आणि धोरणे लोकांसाठी संदर्भित आणि संबंधित असतात.
- धोरणाची अंमलबजावणी करण्यासाठी खर्च वाचतो.
- या प्रक्रियेचा फायदा झालेल्या धोरणांची उदाहरणे दाखवून.

याव्यतिरिक्त, तुम्ही प्री-लेजिस्लेटिव्ह कन्सल्टेशन पॉलिसी आणि संबंधितांच्या सहभागास प्रोत्साहन देणारे इतर संबंधित कायदे अंतर्गत मार्गदर्शक तत्त्वांचा पुनरुच्चार करू शकता. उदाहरणार्थ, पर्यावरण (संरक्षण) नियमांचा नियम ५(३), पर्यावरण (संरक्षण) नियमांचा नियम ५(३), मंत्रालय किंवा संबंधित विभागाकडे लेखी आक्षेप पाठवण्यासाठी राजपत्र प्रकाशित तारखेपासून साठ दिवसांचा कालावधी प्रदान करतो.

याशिवाय, तुम्ही न्यायालये आणि राष्ट्रीय हरित न्यायाधिकरण (NGT) यांच्या आदेशांचा देखील आधार घेऊ शकता, ज्यांनी प्रभावी सार्वजनिक सल्लामसलत आवश्यकतेवर भर दिला आहे. उत्कर्ष मंडळ विरुद्ध. युनियन ऑफ इंडिया मधील दिल्ली उच्च न्यायालयाने सांगितले की सार्वजनिक सुनावणी गांभीर्याने घेतली पाहिजे आणि एकाच दिवशी अनेक सुनावण्या घेता येणार नाहीत.

याव्यतिरिक्त, NGT ने नमूद केले की प्रभावी सार्वजनिक सुनावणीसाठी अनेक घटकांचे योगदान असते : सार्वजनिक सुनावणीचे स्थान, वेळ आणि तारीख, कार्यकारी सारांश आणि स्थानिक भाषेत प्रदान केलेला अहवाल आणि योग्य सूचना. न्यायाधिकरणाने नमूद केले की या घटकांकडे दुर्लक्ष केल्याने कोणतीही सार्वजनिक सुनावणी एक अनावश्यक अभ्यास होईल ज्यामध्ये पारदर्शकता आणि लोकसहभागाचा अभाव असेल.

2. सार्वजनिक सल्लामसलतीचे निकाल जाहीर करण्यास प्रोत्साहित करा

यशस्वी सार्वजनिक सल्लामसलत दाखवून तुम्ही हवामान धोरण-निर्धारणामध्ये सरकारसोबत शाश्वत आणि सकारात्मक नागरिक सहभाग सुनिश्चित करू शकता. CSO सरकारी भागीदारांना मागील सल्लामसलतांचे परिणाम प्रकाशित करण्यासाठी प्रोत्साहित करू शकते. निकाल जाहीर केल्याने पारदर्शकतेला चालना मिळण्यास, जबाबदारी वाढविण्यात, निर्णय घेण्यास कायदेशीरपणा प्रदान करण्यात आणि अनुभवांमधून शिकून नागरिकांच्या सहभागाच्या पद्धती सुधारण्यास मदत होईल.

भाग ३

प्रसारमाध्यमात हवामाना संबंधित कृती

प्रसारमाध्यमात हवामाना संबंधित कृती

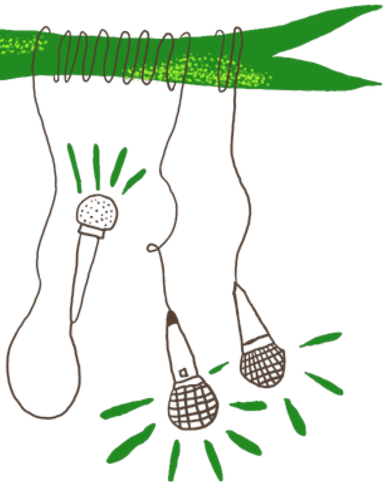

पत्रकार, प्रसारमाध्यमे आणि संस्था हे सार्वजनिक हवामान सल्लामसलतांना चालना देण्यासाठी मुख्य आहेत आणि त्यांनी जनतेला सूचित केले आहे तसेच, निर्णय घेण्यात सहभागी देखील केले आहे. हवामान धोरणांवरील सार्वजनिक सल्लामसलत प्रक्रियेला पूरक म्हणून प्रसारमाध्यमे अनेक पद्धती अमलात आणु शक्तात.

1. सार्वजनिक सल्ल्याचे महत्त्व अधोरेखित करणे

वर्तमान आणि महत्त्वाच्या समस्यांबद्दल जाणून घेण्यासाठी नागरिक बातम्या आणि ऑनलाइन माध्यमांवर अवलंबून असतात. पत्रकार आणि प्रसारमाध्यमे आगामी सल्लामसलत आणि निर्णय प्रक्रियेत योगदान देण्याच्या पद्धतीचा अहवाल देऊन आणि यशस्वी सल्लामसलतांची उदाहरणे सामायिक करून हवामान बदल कमी करण्यासाठी सार्वजनिक सल्लामसलतांच्या महत्त्वावर चर्चा करू शकतात. सार्वजनिक सल्लामसलतींबद्दल सर्वांना माहिती मिळाली आहे हे सुनिश्चित करण्याची जबाबदारी सरकारसह अनेक संबंधितांचे आहे. तथापि, सार्वजनिक सल्लामसलतांमध्ये अधिक नागरी सहभागाला प्रोत्साहन देण्यासाठी प्रसारमाध्य आपल्या महत्त्वपूर्ण स्थानाचा आणि सद्भावनेचा उपयोग करु शकतो. उदाहरणार्थ, दि हिंदू ने दस्तऐवजातील तरतुदी आणि त्याचा नागरिकांवर होणारा संभाव्य परिणाम यावर चर्चा करणारे स्पष्टीकरण मसुदा EIA 2020 वर प्रकाशित केले.

२) सार्वजनिक सल्लामसलत परिणामांवर अहवाल देणे

सहभागींची संख्या सहभागींची संख्या, शासनाला मिळालेला अभिप्राय, नागरिकांच्या हस्तक्षेपामुळे हवामान धोरणातील बदल आणि त्याचा हवामानावर होणारा परिणाम याविषयी लिहिल्याने प्रक्रियेच्या परिणामकारकतेचा पुरावा मिळेल.

हवामान धोरणावरील एका जरी प्रभावी अभिप्राय लक्षात आल्यास नागरी कृतीला चालना देण्यासाठी आवश्यक प्रेरणा मिळू शकते.

3. सार्वजनिक संभाषणासाठी मंच

हवामान कार्यकर्ते, संशोधक, पर्यावरणवादी, शासकीय अधिकारी यांचे मजकूर प्रकाशित करणे, कायद्याच्या मसुद्यात किंवा धोरणात नमूद केलेल्या मुद्द्यावर वाचकांना विविध दृष्टीकोन देतात.

कायदेशीर भाषा आणि हवामान धोरणांवरील डेटा संचाची जटिलता लक्षात घेऊन समजणे कठीण आहे. स्पष्टीकरण देणारे ब्लॉग आणि मते प्रकाशित करणे नागरिकांना त्यांच्या जीवनावर प्रस्तावित बदलाचा प्रत्यक्षात काय परिणाम होतो हे समजण्यास मदत करते; त्यांना कायद्याच्या मसुद्यावर सूक्ष्म अभिप्राय देण्याची परवानगी देते.

प्रादेशिक भाषांमध्ये संवाद साधणाऱ्यांना योग्य मान्यता दिली पाहिजे हा एक महत्त्वाचा मुद्दा लक्षात घेण्यासारखा आहे.

जरी अनेक संभाषणे इंग्रजी आणि हिंदी भाशेच्या भोवती केंद्रित आहे असे वाटत असले तरी, जे कार्यकर्ते आणि संशोधक इतर भारतीय भाषांमध्ये देखील संवाद साधतात त्यांना व्यासपीठ देण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत. ब्लॉग आणि op-eds च्या मजकूर-आधारित संचाराच्या पलीकडे असलेली माध्यमे, जसे की व्हिडिओ, पॉडकास्ट इ. यांचा आवाज बहुतांश प्रेक्षकांपर्यंत पोहोचेल याची खात्री करण्यासाठी विचार केला पाहिजे.

सिटीझन मॅटर्स आणि दि बेटर इंडिया सारख्या प्लॅटफॉर्मने पर्यावरणविषयक कायदे आणि धोरणांचा मसुदा सुलभ करणारी सामग्री प्रकाशित करून व्यक्ती आणि संस्थांना जागा उपलब्ध करून देण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली आहे.

4. मुख्य भागधारकांची मुलाखत घ्या

मसुदा धोरणाशी संबंधित नसल्यामुळे काहीवेळा नागरिकांना अभिप्राय देणे कठीण होते. अशा परिस्थितीत, नागरिकांच्या सहभागास प्रोत्साहन देण्यासाठी, त्यांनी थेट प्रभावित झालेल्या भागधारकांमार्फत धोरणाबद्दल जाणून घेतले पाहिजे.

।मुंबईच्या वांद्रे-वर्सोवा सी लिंकच्या विकासाच्या बाबतीत, हिंदुस्तान टाईम्सने विकास उपक्रमामुळे बाधित काही व्यक्तींचे रुपरेखा समोर आणली. शहरभर सल्लामसलत झाल्यास, अशा माहितीद्वारे प्रभावित लोकांच्या अनुभवाची जाणीव नागरिकांना त्यांच्या स्थितीबद्दल अभिप्राय प्रदान करण्यास मदत होईल.

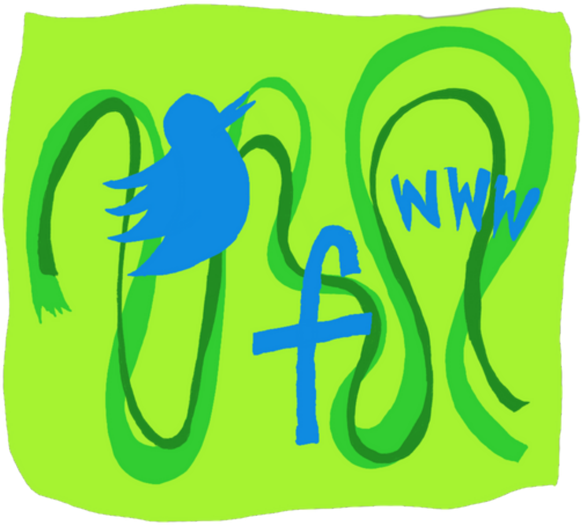

5. सोशल मीडिया वापरा

प्रसारमाध्यमे सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मच्या गतिमान स्वरूपाचा लाभ घेऊ शकतो आणि मसुदा धोरणाबद्दल जागरूकता वाढवण्यासाठी कार्यक्षेत्रातले तज्ञ आणि भागधारक यांच्यातील संभाषण आयोजित करू शकतात.

लाइव्ह रिपोर्टिंगसारख्या संकल्पनांना सोशल मीडिया विकसित होत असताना, ते प्रस्तावित मसुदा धोरणांवर चर्चा करण्यासाठी ऑनलाइन टाउनहॉल होस्ट करणारे व्यासपीठ देखील बनू शकतात. EPW आणि डाउन टू अर्थ सारख्या मीडिया संस्था, हवामान धोरणांचे पैलू समजून घेण्यासाठी तज्ञांशी चर्चा करायला सोशल मीडियाचा वापर करतात.

संसाधने

लिंक्स पाहण्यासाठी डावीकडील चिन्हांवर क्लिक करा

Civis.vote: अलीकडील आणि खुले सार्वजनिक सल्ला तपासण्यासाठी एक व्यासपीठ.

Civis' Tracker: पर्यावरणीय कायद्यांचे पूर्व-विधी सल्लामसलत धोरणाचे पालन.

पर्यावरण, वन आणि हवामान परिवर्तन मंत्रालय: औद्योगिक प्रकल्पांना दिलेल्या मंजुरींचा आढावा घेणाऱ्या तज्ञ मूल्यांकन समितीच्या बैठकीचे अहवाल.

क्लायमेट अॅ**क्शन ट्रॅकर:** देशानुसार हवामान आकडेवारी तपासण्यासाठी एक साधन.

ELaw: पर्यावरणीय न्यायिक घडामोडीं वर लक्ष ठेवणारी वेबसाइट.

संसाधने

लिंक्स पाहण्यासाठी डावीकडील चिन्हांवर क्लिक करा

राज्यनिहाय सार्वजनिक सुनावणीची यादी:

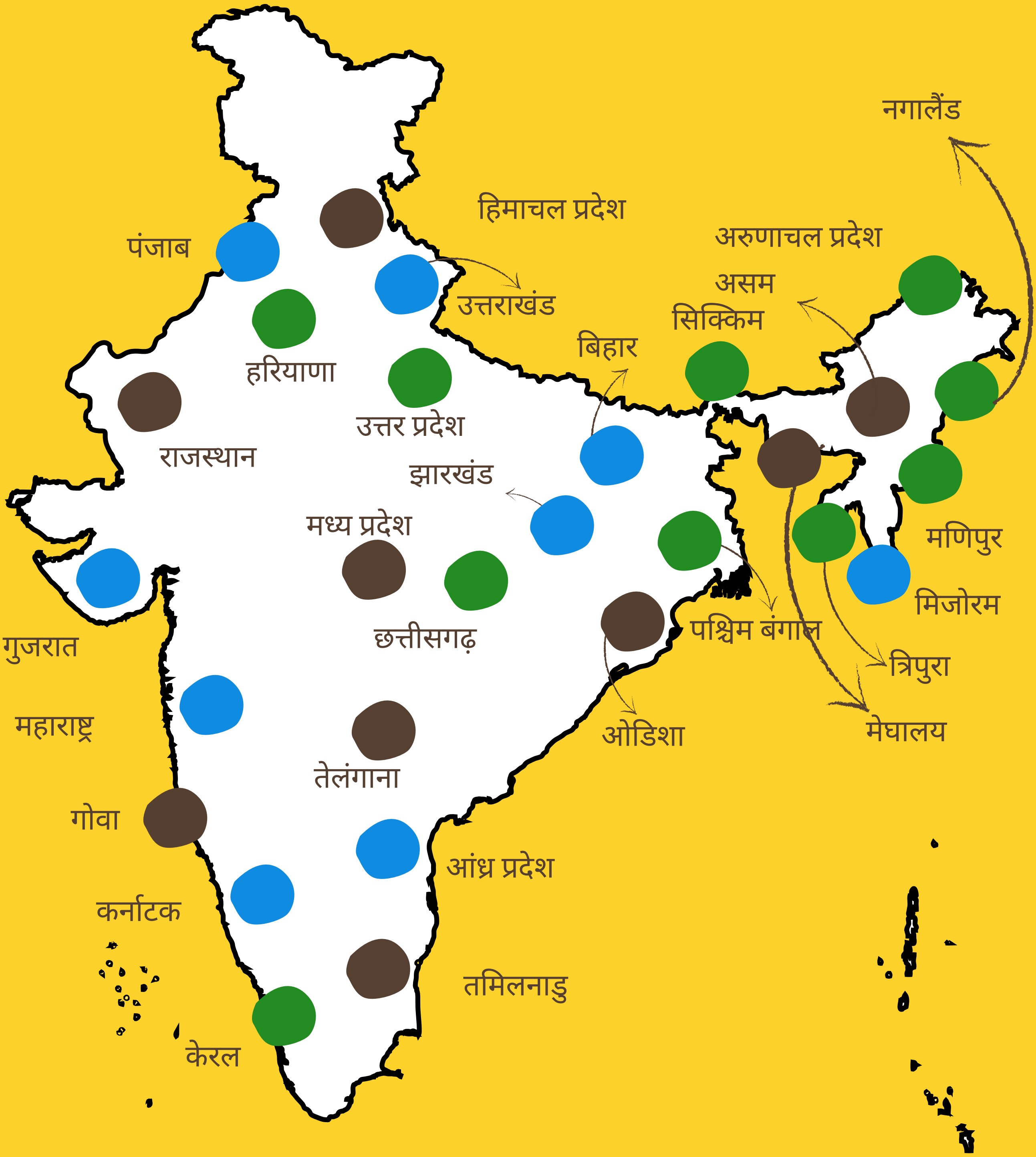

आभार

हि हस्तपुस्तिका सर्व हवामान प्रेमी, संशोधक, पर्यावरणवादी आणि प्रसारमाध्यमांच्या मौल्यवान योगदाना शिवाय शक्य झाले नसते ज्यांनी पर्यावरण कायदा आणि धोरण क्षेत्राच्या अंतर्गत कामकाजाबद्दल त्यांचे अंतर्दृष्टी आणि अनुभव सामायिक केले.

व्यक्ती आणि हवामान संस्था

- अयादी मिश्रा, यूएन सस्टेनेबल डेव्हलपमेंट सोल्यूशन्स नेटवर्क
- देबादित्य सिन्हा, हवामान आणि परिसंस्था – विधी सेंटर फॉर लीगल पालिसी
- मारियान मॅन्युअल, दक्षिण फाउंडेशन
- मरीशा ठाकूर, रेनमॅटर फाउंडेशन
- राधिका झवेरी, लेट इंडिया ब्रिथ
- रिशभ लालानी, रेनमॅटर फाउंडेशन
- समीर सिसोदिया, रेनमॅटर फाउंडेशन
- सृजनी दत्ता, युथ फॉर क्लायमेट इंडिया
- सिद्धार्थ अग्रवाल, वेदितम इंडिया फाउंडेशन
- तन्मायी गीध, रेनमॅटर फाउंडेशन
- उमा के, बायोम एन्व्हायर्नमेंटल ट्रस्ट

पत्रकार

- भानु श्रीधरन, सिटीझन मॅटर्स
- प्रयाग अरोरा देसाई, हिंदुस्तान टाइम्स
- वैश्नवी राठोड, Scroll.in

आमच्या इंटर्नकडून मिळालेल्या पाठिंब्याबद्दल आम्ही कृतज्ञ आहोत – **निवेदिता बन्सल**, कोपर्निकस इन्स्टिट्यूट ऑफ सस्टेनेबल डेव्हलपमेंट, उट्रेच विद्यापीठ आणि **समरथ कौर कलसी**, नॅशनल लॉ युनिव्हर्सिटी ओडिशा येथील विद्यार्थी.

द्वारा संपादित
डॅनिका सिक्वेरा

द्वारा डिझाइन
जस्टिस अड्डा

द्वारे अनुवादित
हिंदी आणि मराठी: देवलक्ष्मी कुमार, अनुवाद समाधान
कन्नड: श्रीकारा दत्तात्रेय, ध्वनी लीगल ट्रस्ट
तमिळ: कृपा रामचंद्रन

द्वारे लेखक

अदित्य टण्णु, शोनोत्रा कुमार